

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ CURRENT TRENDS OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION

УДК 338.58:65.014

Скрипник Н.Є.

к.е.н.,

доцент кафедри економіки та управління національним господарством

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

Горпинич О.О.

студентка

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

У статті розкрито сучасні тенденції міжнародної трудової міграції, а саме: напрями зовнішньої трудової міграції, масштаби виїзду трудових мігрантів у різні країни, окреслено причини таких тенденцій. Охарактеризовано та досліджено нерегульовану міграцію, її причини та наслідки.

Ключові слова: міжнародна міграція, країни-реципієнти, країни-донори, переміщення трудових ресурсів, нерегульована міграція.

В статье раскрыты современные тенденции международной трудовой миграции, а именно направления внешней трудовой миграции, масштабы выезда трудовых мигрантов в разные страны, определены причины таких тенденций. Определено

понятие нерегулируемой миграции, ее причины и последствия.

Ключевые слова: международная миграция, страны-реципиенты, страны-доноры, перемещение трудовых ресурсов, нерегулируемая миграция.

The article deals with modern trends in international labor migration, namely the areas of labor migration, the scale departure of migrant workers in different countries, outlines the reasons for these trends. Characterized and studied unregulated migration, its causes and consequences.

Key words: international migration, country-recipient, countries-donors, movement of labor, unregulated migration.

Постановка проблеми. Активізація досліджень, що закладають теоретичні засади для обґрунтування та реалізації трудо – міграційної політики в умовах економічної трансформації, підносить на новий рівень науку про народонаселення, проектує вектор її розвитку в прикладну площину. Демографічна наука в нинішніх умовах економічного поступу покликана реально впливати на соціально-економічний розвиток суспільства відповідно до інституційних змін в економічному базисі та об'єктивних закономірностей функціонування ринкової економіки

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній економічній науці проблемам міжнародної трудової міграції в останні 10-15 років надавали особливе значення. У працях К. Макконелла, Л. Брю, Дж. Борхаса, Я. Минсера, А. Роя, Б. Чисвика напрацьовані певні механізми регулювання міграційних потоків. Такі закордонні вчені, як: В. Ісаєв, В. Сатцевич, Дж. Солт, К. Уоллес, С. Ципко та інш. у своїх роботах досліджували різні проблеми міграції трудових ресурсів. У сучасній економічній науці різними аспектами міграції займалися такі науковці, як: В. Геєць, А. Кредисов, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, Ю. Пахомов, О. Поручник, О. Румянцев, Є. Савельєв, А. Старостіна, О. Філіпенко та ін.

Постановка завдання. Визначити сутність, види, передумови та наслідки міжнародної міграції в контексті глобалізації; проаналізувати міжнародну міграцію робочої сили; установити перспективи розвитку міжнародної міграції трудових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Число міжнародних мігрантів у всьому світі продовжує зростати швидкими темпами протягом останніх п'ятнадцяти років. Ми живемо у світі, який стає все більш урбанізованим, де все більше і більше людей рухаються до міст. Понад

54 відсотки людей у світі живуть у міських районах у 2014 році (ДЕСВ ООН, 2014 року). У даний час міське населення 3,9 млрд, як очікується, зросте в найближчі кілька десятиліть до близько 6,4 млрд 2050 року. Передбачається, що три мільйони людей по всьому світу переміщуються в міста щотижня (ООН-Хабітат, 2009). Міграція веде до великого зростання урбанізації. Майже кожен п'ятий у світі – іноземного походження, проживає у встановлених глобальних містах шлюзу (Заїлар, 2014 року). У багатьох з цих міст, таких, як Сідней, Лондон і Нью-Йорк, мігранти становлять понад третину населення, а в деяких містах, таких, як Брюссель і Дубаї, мігранти становлять більше половини населення. В інших містах також спостерігається зростання міграції в останні роки. Наприклад, число іноземців, які проживають в Сеулі подвоїлося за останні десять років.

Міжнародна міграція населення в умовах розширення міжнародних економічних відносин займає усе більш значне місце в розвитку суспільства. Інтернаціоналізація економік з одного боку і нерівномірність розвитку країн – з іншого призвели до того, що трудова міграція набула безпрецедентного соціально-економічного й політичного значення в сучасному світі.

Міграція робочої сили – переселення працездатного населення з одних держав в інші строком більше, ніж на рік, викликане причинами економічного й іншого характеру і може набувати форми еміграції (виїзду) та імміграції (в'їзду). Міграція робочої сили веде до вирівнювання рівнів оплати праці в різних країнах. У результаті міграції сукупний обсяг світового виробництва зростає внаслідок більш ефективного використання трудових ресурсів за рахунок їх міжкраїнного перерозподілу [1, с. 268].

Елементом сучасної системи світового господарства є світовий ринок праці. Ефективний розвиток національних економічних комплексів стає

можливим тільки на шляху активного використання переваг всесвітнього поділу праці й вільного переміщення робочої сили з однієї країни в іншу. Без високої мобільності населення неможлива інтенсифікація науково-технічних, інформаційних, культурних міжнародних відносин.

Міжнародні міграції відомі з найдавніших часів. В основі цих процесів лежали: кочовий спосіб життя скотарів, військові й колоніальні захоплення, стихійні лиха, політичні й релігійні переслідування, географічні відкриття й освоєння нових життєвих просторів. У цей час при різкому зростанні загальних масштабів міграції значну роль здобула трудова міграція, або міграція робочої сили.

При збереженні інших факторів, що визначають переселення, на сучасному етапі розвитку суспільства домінуючими стали винятково економічні причини.

Метою міграції стали пошуки роботи, нової сфери праці, що відбиває або відсутність можливостей працевлаштування на колишньому місці проживання, або недостатню ефективність праці у себе на батьківщині. Існують різкі розходження між країнами в рівнях безробіття, оплати праці, вартості життя за багатьма іншими показниками рівня життя, які є чинником постійного живлення міжнародної міграції [2, с. 176].

Характерною рисою сучасної міграції є те, що її потоки складаються із двох напрямів, і, отже, та сама держава може бути як країною-донором, так і країною-реципієнтом.

Наприклад, Великобританія й США є одночасно й одними з головних країн-реципієнтів у світі, і донорами для окремих держав (США донор для Канади, Великобританія – для Австралії).

Одним з найбільших центрів міжнародної міграції робочої сили є Західна Європа, зокрема країни ЄС. Основними країнами-донорами для деяких європейських країн є: Алжир, Марокко й Португалія для Франції; Італія й Марокко для Бельгії; Туреччина, Югославія, Італія, Греція, Україна й Польща для Німеччини; Туреччина, Україна й Марокко для Нідерландів; Італія, Іспанія для Швейцарії; Індія для Великобританії.

Останнім часом на європейському ринку спостерігається стійка конкуренція з боку мігрантів з Туреччини, республік колишньої Югославії, Греції, України, Польщі, Угорщини за робочі місця низької кваліфікації.

У Європі в останні роки намітилося деяке зрушення у традиційній структурі зайнятості іммігрантів. Збільшується відсоток іноземців, що працюють у сфері послуг. Спостерігається зниження зайнятості в сталеливарній промисловості, металобробці, автомобілебудуванні.

Подальші інтеграційні процеси, що відбуваються в Європейському співтоваристві, ведуть до прискореного економічного росту й створення

нових робочих місць. Ці зміни впливають на міграцію трудових сил у світі. Але країни ЄС будуть неохоче вербувати працівників із країн – не членів Європейського співтовариства. В опублікованих прогнозах передбачається зниження сальдо міграції для ЄС [4, с. 45].

Число міжнародних мігрантів зростає швидше, ніж населення у світі. у результаті частка мігрантів у загальній чисельності населення склала 3,3% 2015 року, в порівнянні з 2,8% у 2000 році. Є, однак, значні відмінності між основними напрямками. В Європі, Північній Америці і Океанії міжнародні мігранти, принаймні 10% від загальної чисельності населення. Навпаки в Африці, Азії і Латинської Америки і Карибському морі, менше 2% населення є міжнародними мігрантами. У період з 2000 по 2015 рік позитивна чиста міграція складала 42% від загального приросту населення в Північній Америці і 32% в Океанії. В Європі, населення скоротилося протягом періоду 2000-2015 р. при відсутності позитивної чистої міграції. В Африці, Азії і Латинської Америки і країнах Карибського басейну за цей період негативна чиста міграція сприяла незначному уповільненню зростання населення. Чиста міграція за прогнозами буде мати все більше істотний вплив на майбутню чисельність населення. В Європі, хоча в даний час рівень міграції не буде достатнім, щоб компенсувати надлишок смертності над народжуваністю, спад населення буде більше виражений і почався би раніше, якби була нульова чиста міграція.

Трудова міграція як одна із форм міжнародних економічних відносин (поряд з рухом товарів і капіталів) звичайно викликає більші, ніж інші види зовнішньої економічної діяльності (наприклад, міжнародна торгівля), проблем. Відбувається це тому, що експорт робочої сили торкається не тільки комерційних, але й політичних, національних, демографічних, соціальних, етнічних й інших інтересів.

Масштаби міграції настільки істотні, що реально позначаються на демографічній ситуації навіть у такій великій країні, як США. Спочатку сприятливе в економічних відносинах масове використання іноземної робочої сили спричиняє цілий ряд гострих демографічних і соціально-економічних проблем для розвинених країн ЄС.

Крім абсолютного й відносного збільшення загального числа іноземного населення, українсько-неприятливо для країн-реципієнтів міняється й статеві-вікова структура мігрантів. Неухильно зростає частка жінок і дітей. Одночасно росте й частка молоді в загальному числі мігрантів. Для сучасної міжнародної трудової міграції характерно також збільшення тривалості резиденції мігрантів у країні зайнятості. При настільки тривалому перебуванні в країні зайнятості встає питання про інтеграції іноземців у чуже соціальне серед-

овище й культуру. Особливо це стосується другого покоління іммігрантів. В умовах, коли й батьки не квапляться повертатися до рідних місць, мало ймовірно, що коли-небудь, це зроблять їхні діти. По-перше, для них історична батьківщина є чужою й невідомою країною. По-друге, їхньому переїзду буде заважати та ж сама несприятлива економічна ситуація, що спонукала їхніх батьків шукати кращої долі на чужині.

Основний потік мігрантів спрямований із країн, що розвиваються, у розвинені індустріальні, насамперед у США й Західну Європу. Іноземні робітники становили в 80-і роки 34,4% сукупної робочої сили в Люксембурзі, 17 – у Швейцарії, 7,8 – у ФРН, 7,7 – у Бельгії, 7,1 – у Франції, 5,8 – в Австрії, 5,3 – у Швеції, 4,3% у Нідерландах. Основними експортерами робочої сили із країн Західної Європи є Італія, Туреччина, Португалія, Іспанія. Останнім часом активізувався виїзд робочої сили з держав Східної Європи й колишнього СРСР, зокрема, України [7, с. 48].

Нерегульована трудова міграція – це переміщення людей у територіальному просторі з метою пошуку місця роботи з їхнього бажання й без бажання.

Нерегульована трудова міграція характеризується:

- ігноруванням процедури контролю при в'їзді або виїзді й незаконному працевлаштуванні;
- або законним перетинанням кордону, але незаконним працевлаштуванням. За експертними оцінками від 10 до 15% мігрантів у світі перебувають у країні з порушенням вимог.

Наслідком нерегульованої міграції є нерегульований статус працівника-мігранта. Це спричиняє:

- порушення прав людини й неможливість їхнього відстоювання;
- порушення трудових прав і неможливість їхнього відстоювання;
- порушення умов й оплати праці у т.ч. її невилплата;
- втрата кваліфікованих кадрів державою, на підготовку яких були витрачені значні бюджетні гроші і їхня декваліфікація;
- торгівля людьми з метою трудової або сексуальної експлуатації;
- руйнування родинних відносин, стресові й депресивні стани;
- не досягнення кінцевої мети – заробити гроші.

Ризики, у які можуть потрапити нелегальні трудові мігранти:

- трудове рабство;
- хвороба й відсутність грошей на лікування;
- продаж у секс-індустрію, зараження різними захворюваннями;
- шахрайство з боку роботодавця;
- невиплата або часткова оплата за виконану роботу;

- потрапляння у в'язницю за нелегальне перебування в країні.

Трудова міграція – дуже небезпечне явище для будь-якої країни. Зокрема, заробітчанство як масове явище не сприяє наповненню пенсійного й соціального фондів через відсутність відрахувань від заробітної плати.

Масова зовнішня трудова міграція стала одним з характерних явищ життя світового співтовариства другої половини ХХ століття. Міжнародна (зовнішня) міграція існує в різних формах: трудової, сімейної, рекреаційної, туристичної й ін. Міжнародний ринок робочої сили охоплює різнонаправлені потоки трудових ресурсів, що перетинають національні границі. Міжнародний ринок праці не просто поєднує національні й регіональні ринки робочої сили, він існує у формі трудової міграції.

Висновки з проведеного дослідження. Зараз епоха безпрецедентної мобільності людей. Є близько 232 мільйонів міжнародних мігрантів (ДЕСВ ООН, 2013) і 740 мільйонів внутрішніх мігрантів (ПРООН, 2009) у світі.

Близько 50 відсотків міжнародних мігрантів проживають у десяти високо урбанізованих країнах з високим рівнем доходу, таких, як Австралія, Канада і США, ряді країн Європи (Франції, Німеччини, Іспанії та Сполученого Королівства), Російській Федерації, Саудівській Аравії і Об'єднаних Арабських Еміратах (ДЕСВ ООН, 2013) [9, с. 125].

Практично весь ріст чисельності населення у світі протягом наступних кількох десятиліть очікується ще на 2,5 мільярди в міських районах у країнах з низьким і середнім рівнем доходів, особливо в Африці і Азії (ДЕСВ ООН, 2014 року) [8, с. 232].

Кожен день, за оцінками, 120000 чоловік мігрують у міста в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні і до 2050 року частка людей, що живуть в міських районах, ймовірно, зросте до 63 відсотків. Азіатсько-Тихоокеанський регіон додав близько 1 млрд. людей міського населення в період з 1990 по 2014 рік, близько половини з яких тільки в Китаї (450 мільйонів чоловік). у рамках довгострокової тенденції, міське населення регіону збільшилося більш ніж удвічі за період з 1950 по 1975 рік, і знову між 1975 і 2000. Це, як очікується, між 2000 і 2025 роками знову збільшиться в два рази (ЕСКАТО ООН, 2014 рік).

Географія міграційних потоків змінюється відповідно до змін у світовій економіці. Набагато більш широкий діапазон міст по всьому світу стали пунктом призначення для мігрантів. Наприклад, мігрують все частіше до країн, що мають більш високий економічний ріст в Східній Азії, Бразилії, Південній Африці та Західній Індії.

Неврегульованість питань міждержавної трудової міграції спричинює соціальну незахищеність

українських громадян, які працюють за кордоном; вони зазнають дискримінації з боку іноземних роботодавців щодо платні, умов, охорони праці тощо. Складнощі полягають у нелегальному статусі українців за кордоном, що знижує ціну їхньої праці, створює умови для численних зловживань, формує у свідомості роботодавців країн прибуття уявлення про Україну як недемократичну, не правову державу.

У сфері зовнішньої трудової міграції потрібно розробити єдину систему її обліку, передбачити створення нормативно-правової бази шляхом укладання угод з державами, що регулюють питання зовнішньої трудової міграції, у тому числі забезпечення акумуляції валютних коштів трудових мігрантів-українців та інвестування цих коштів в українську економіку, забезпечити розвиток співробітництва з україномовними громадами, представлення інтересів співвітчизників за кордоном, залучення до України висококваліфікованих іноземних працівників, переважно етнічних українців, участь у міжнародних конференціях, форумах із проблем гуманізації ставлення до співвітчизників, дописати речення.

Слід посилити наукове обґрунтування і прогнозування міграційних потоків, їх причин, змін та наслідків шляхом залучення до роботи над ними науковців. Відповідальними виконавцями цього заходу є Державний комітет України у справах національностей та міграції, Державна митна служба України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство праці та соціальної політики України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України. Питання реалізації державної міграційної політики належить до компетенції таких органів державної влади, як: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, та Президент України. Однак, на сьогодні немає інституцій, які б займалися зазначеним питанням, що ставить під сумнів ефективне здійснення перерахованих вище заходів.

Важливим постає питання створення Державної міграційної служби України. Положення щодо створення даної служби вже неодноразово затверджувались і скасовувались законодавчими органами. В Положенні детально розписано всі основні завдання Служби. Тому маємо надію, що в найближчому майбутньому в Україні з'явиться такий регулюючий орган.

Щодо окремих категорій мігрантів, слід передбачити вироблення комплексу заходів шляхом взаємодії суб'єктів управління загальнодержавного та обласного рівнів, спрямованих на перспективу розвитку регіонів, які будуть стимулом для основної частини мігрантів самостійно облаштуватись на новому місці. Держава повинна допомагати соціально незахищеним категоріям мігрантів шляхом безоплатних позичок, наданням житлової площі, створенням центрів реабілітації тощо.

У сфері нелегальної міграції та організації імміграційного контролю останній має стати складовою державної міграційної політики, що забезпечує захист прав та інтересів громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства у вирішенні питань виїзду з України, в'їзду на її територію, вибору місця проживання. Органи імміграційного контролю забезпечували б дотримання іноземцями правил транзитного проїзду через територію країни і здійснення заходів для запобігання нелегальній міграції.

У сфері внутрішньої соціально-економічної міграції слід передбачити створення принципово нової концепції освоєння малообжитих районів з обліком відтоку населення з них.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Дембіцька О. О. Сучасний стан та негативні наслідки міжнародної трудової міграції населення / О. О. Дембіцька, А. О. Дембіцька, Л. П. Сисюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – Том 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
3. Корчевська Л. О. Інтеграція України до світового ринку праці через використання трудового потенціалу. – автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Донецьк. – 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referatu.net.ua/referats/7569/165712/?page=0>.
4. Ровенчак О. А. Міжнародна міграція крізь призму її причин та наслідків / О. А. Ровенчак // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 3. – С. 125-142.
5. Abella, M., and Martin, P. (2014). Measuring recruitment or migration costs: A technical report for KNOMAD's Thematic Working Group on Low-Skilled Migrants – co-chaired with the International Labour Organization (ILO) (unpublished manuscript).
6. Ahsan, A., and others (2014). International Migration and Development in East Asia and the Pacific. Washington, D.C.: World Bank. Available from <https://openknowledge.world-bank.org/handle/10986/20437>.
7. Asian Research Center for Migration (ARCM) (2000). An analysis of labour shortage in Thailand in 2000. Report Submitted to the Department of Employment, Ministry of Labour. Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
8. Capital Flows to Emerging Markets. October 2014. The Institute of International Finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iif.com/emr/capflows201410.php>.
9. EM Portfolio Flows Tracker for September 2014. The Institute of International Finance. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iif.com/emr/resources+3693.php>
10. Capital Flows to Emerging Markets. October 2015. The Institute of International Finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.valuewalk.com/2015/10/capital-flows-to-emerging-markets/>.